

S'Albufera de Mallorca, gestió per a la Conservació.

Locució del DVD

Som a s'Albufera, l' "Al-buhayra" dels àrabs, la llacuna, un oasi humit en una illa mediterrània, on l'aigua és escassa. Aquí, abunda, i fa possible la diversitat de la vida i dels paisatges.

Les pluges caigudes a la Serra de Tramuntana arriben a s'Albufera per diferents camins: els ullals per on afluïxen les aigües subterrànies, i els torrents de Muro i St. Miquel, per on corren les aigües superficials. Quan les pluges són molt intenses rebenten les Fonts Ufanés i l'aigua brolla també cap a s'Albufera.

La barra litoral impedeix la sortida directa a la mar de l'aigua dolça, que queda retinguda formant àmplies zones inundades. En alguns punts, com s'Oberta, l'aigua troba una sortida. També es produeixen filtracions en sentit invers, i l'aigua salada de la mar entra a s'Albufera.

Aquesta combinació d'aigua dolça i salobrosa és la que configura els diversos ambients de la zona humida, en funció de la salinitat, la profunditat i el tipus de terreny.

Allà on predomina l'aigua dolça hi ha grans extensions de cesquera, canyet, bova i jonc; el salicorniar és l'ambient propi de les aigües salobreses. Als marges dels canals hi trobam un ecosistema peculiar, el bosc de ribera. A la barra arenosa que separa s'Albufera de la mar hi és present la vegetació dunar.

A cada un d'aquests ambients hi ha una flora i una fauna pròpia, que conformen el conjunt de major biodiversitat de les illes Balears, és a dir, s'Albufera és l'indret amb una major concentració d'espècies diferents, gràcies precisament a la presència d'aigua. Hi ha granots, serps, tortugues d'aigua, 26 espècies de peixos, 8 de rata-pinyades, una enorme diversitat d'insectes com libèl·lules, papallones, aranyes i fins 300 espècies conegudes de papallones nocturnes... Destaquen per damunt de tot, les 268 espècies d'aucells presents a s'Albufera: més de seixanta hi crien, d'altres hi descansen en el seu llarg viatge migratori, i d'altres hi romanen tot l'hivern.

Però s'Albufera no és només territori d'animals i plantes; també té una llarga història de convivència amb els humans, una història que combina les relacions harmonioses amb les actuacions més transformadores.

Els pobles veïns obtenien de s'Albufera aliments, mitjançant la caça i la pesca; sal; pastures per al ramat; arròs; canyes, canyet i bova per a elaborar una gran varietat de productes... Aquestes activitats, compatibles amb la vida a s'Albufera, s'han alternat

amb altres de més impactants, que reduïren l'extensió de la zona humida a la meitat de la superfície original.

Al segle XIX es va fer un projecte de dessecació, justificat per raons sanitàries i agrícoles, que va suposar un canvi profund en el paisatge: els camins, canals, ponts... presents encara ara, són fruit d'aquesta actuació.

Les obres de la central tèrmica des Murterar afectaren també la zona humida. Però les transformacions més importants arribaren amb els projectes urbanístics i turístics; a partir dels anys 60, hotels, apartaments, xalets, carrers i carreteres... ocuparen aquest indret, especialment la barra litoral i a l'extrem nord.

Per aturar la urbanització de s'Albufera, multitud de científics, entitats conservacionistes d'arreu d'Europa i el GOB demanaren la seva protecció. Finalment, durant els anys 80, es realitzaren una sèrie d'estudis ecològics i jurídics que culminarien dia 28 de gener de 1988 amb la declaració del Parc Natural de s'Albufera, el primer parc natural de les Illes Balears.

També els organismes internacionals han reconegut la importància ecològica d'aquesta zona humida amb diverses declaracions.

Una vegada protegida, comença una nova història: la història de la conservació i la recuperació de s'Albufera.

El Parc Natural de s'Albufera de Mallorca està situat als termes de Muro i sa Pobla. Té una extensió de 1.688 hectàrees, quasi el 80% de propietat pública. La resta són finques de la perifèria del Parc.

La gestió de s'Albufera correspon al Govern de les Illes Balears. Una Junta Rectora amb una àmplia representació social és el principal òrgan de participació i control del Parc.

Un equip multidisciplinar de la Conselleria de Medi Ambient i de l'IBANAT treballen dia a dia en tasques tan diverses com la gestió, l'educació ambiental, la informació als visitants, l'administració, el seguiment naturalístic, la vigilància, el manteniment i les feines agrícoles i ramaderes.

A s'Albufera, els recursos humans i econòmics estan al servei d'un objectiu prioritari, la conservació i la restauració del patrimoni natural i cultural, que s'ha de fer compatible amb l'ús públic, educatiu i científic, i amb la integració en la realitat socioeconòmica del seu entorn immediat.

Aquestes són les grans línies que guien la gestió de s'Albufera, que es regeix per un Pla Rector d'Ús i Gestió quadriennal, i per plans anuals d'actuacions.

L'AIGUA

Un eix prioritari de la gestió és el control i seguiment de la qualitat i la quantitat de l'aigua la zona humida.

La declaració del parc va suposar la millora de la qualitat de l'aigua. Les aigües que abans s'hi abocaven sense depurar, ara són conduïdes a les depuradores de sa Pobla i Can Picafort.

Cada mes, el personal del parc, pren mostres d'aigua per mesurar una sèrie de paràmetres fisicoquímics i vetllar per la seva qualitat.

L'altre objectiu de la gestió hídrica és el control de la quantitat i dels fluxos d'aigua. Els canals construïts en el segle XIX per a la dessecació de s'Albufera tenien com a funció que l'aigua fluís directament cap a la mar. Ara la finalitat és mantenir una xarxa bàsica de canals en bones condicions, per la seva importància com a hàbitat, per mantenir el cabdal ecològic i perquè no s'inundin les zones agrícoles de Sa Marjal.

També es fan actuacions de retenció de l'aigua dolça, per tal de mantenir les zones inundades i recuperar antigues llacunes. Tot això sense perdre el contacte amb la mar, imprescindible per a les poblacions de peixos, com l'anguila, l'espècie més important per als pescadors de la comarca.

Per complir aquests objectius es disposa de sistemes de comportes, es realitzen dragats i neteges de canals, síquies i llacunes. Durant l'hivern, per no interferir en nidificació, se sega el canyet, que així no ofegarà el flux de l'aigua en els canals.

Les neteges són especialment importants quan les torrentades fan arribar al parc grans quantitats de materials i residus dipositat aigües amunt.

LES PASTURES

En èpoques passades, s'Albufera havia estat terreny de pastures, però quan s'abandonà aquesta pràctica, l'extensió de canyet va créixer molt i es va fer més densa. Aquest fet, juntament amb la progressiva colmatació de la zona, va provocar que les aigües lliures de poca fondària, necessàries per a l'alimentació de moltes aus, gairebé desapareguessin.

Per recuperar aquest hàbitat, es decidí actuar; descartant la utilització de maquinària i de foc, s'optà per la pastura extensiva de bestiar. Els animals adequats per aquesta tasca són les vaques de raça mallorquina. En alguns punts concrets s'utilitzen també els

cavalls de la Camargue i els búfals asiàtics. Tots ells són animals capaços d'alimentar-se a les zones inundades.

D'aquesta manera el parc natural ha contribuït també a recuperar una raça autòctona. Més d'un centenar de vaques mallorquines hi pasturen durant la primavera i l'estiu, i durant la tardor es traslladen a la muntanya veïna de Biniatria, per passar-hi l'hivern. El maneig del bestiar requereix feines de control sanitari, rotació de pastures, construcció de tancats, etc.

La pastura actua com a un excel·lent tallafoc: s'ha aconseguit que els incendis del canyet, que fins fa poc afectaven bona part de s'Albufera, ara gairebé hagin desaparegut.

Els resultats del control de la vegetació mitjançant pastures han estat espectaculars per a la biodiversitat del parc. S'ha recuperat una extensió considerable d'aigües lliures, i d'aquesta manera ha augmentat la quantitat i diversitat d'aus presents en el parc: la densitat d'hivernants s'ha incrementat més del 400%, espècies abans raríssimes, com la queca l'esplugabous i el toret, ara hi crien, els agrons són més abundants... També han crescut les poblacions de peixos, amfibis, tortugues d'aigua i orquídiades de prat.

LA BIODIVERSITAT

Una altra actuació feta per recuperar la biodiversitat ha estat la reintroducció d'espècies que havien desaparegut, com el gall faver i bec vermell, que ja s'han fet habituals i crien a s'Albufera.

També es controla la presència d'espècies invasores, perjudicials per a la flora i la fauna autòctona, com les tortugues de Florida, els moixos orats, les carpes i diverses plantes al·lòctones.

Per evitar perills per a l'avifauna s'han eliminat algunes esteses elèctriques i s'han soterrat conduccions.

La recuperació del bosc de ribera i la conservació de les orquídiades són també objectius prioritaris.

Així mateix la vigilància continuada en tota l'extensió del parc ha permès reduir la caça i la pesca furtives, reduir els incendis i controlar el compliment de la normativa del parc.

LES TRADICIONS

La gestió de s'Albufera no s'adreça només a la biodiversitat; un dels objectius és també mantenir i recuperar els usos tradicionals, com la pesca de l'anguila, el conreu d'arròs a sa Marjal, l'artesanía de la canya i la bova... Aquestes activitats formen part del patrimoni cultural de la comarca i mereixen ésser protegides.

La restauració d'elements singulars ha permès també recuperar un valuós patrimoni arquitectònic.

LA CIÈNCIA

Una peça bàsica per a la gestió de s'Albufera és el **Programa de seguiment i recolzament a la recerca**.

Des del parc es realitzen diverses activitats de seguiment. Hi ha una estació meteorològica que permet la recollida diària de dades, que són trameses a l'Institut Nacional de Meteorologia i incorporades a la base de dades del parc.

El seguiment de la qualitat de l'aigua compta amb la col·laboració de la Direcció General de Recursos Hídrics. Es té especial cura en vetllar per la quantitat de nitrats, fosfats i altres contaminants presents en les aigües del parc.

Des de 1988 es recopila sistemàticament tota la informació sobre les poblacions d'aus, els moviments migratoris, la reproducció, l'evolució de les espècies reintroduïdes... El seguiment ornitològic es realitza mitjançant recomptes, l'anellament científic i el registre d'observacions. Les aportacions fetes pels visitants també s'incorporen a la base de dades.

Igualment són objecte de seguiment els efectes de les pastures sobre la vegetació, i l'ús públic: es registra el número, procedència i tipus de visitants.

El laboratori "Dennis Bishop" està equipat amb un complet instrumental científic, al servei de les tasques del parc, i a disposició dels projectes d'investigació d'altres entitats.

Més de vint grups de recerca i molts científics d'universitats i institucions de l'estat i de l'estranger, realitzen treballs sobre botànica, zoologia, geologia, ecologia, etc. en col·laboració amb el Parc.

La major part de les activitats de recerca es fan dins el marc del TAIB, el Grup Internacional de Biodiversitat de s'Albufera, integrat per científic de diversos camps procedents d'arreu d'Europa. Des de 1989 realitzen un seguiment continuat de la biodiversitat, l'ecologia, el canvi ambiental i els efectes de la gestió del parc.

Els resultats de les investigacions es donen a conèixer amb diverses publicacions i pàgines web. Una fita en la divulgació ha estat la publicació de l'inventari de biodiversitat de s'Albufera, que recull les més de 3000 espècies d'animals plantes i fongs presents en el parc.

La contribució del parc natural a la ciència és fonamental, emperò l'aportació més important és garantir la conservació de les espècies i els ecosistemes.

ELS VISITANTS

El parc natural de s'Albufera de Mallorca no és només obert a la ciència, està obert a la gent: els turistes, les famílies, els naturalistes, fotògrafs, escolars i tothom que vulgui gaudir de la natura.

Cada any passen unes 120.000 persones pel parc. El número de visitants va créixer de forma espectacular en els inicis del parc, i ara s'ha estabilitzat. Devers un 80% procedeix de l'estranger, especialment d'Alemanya i del Regne Unit.

Per fer la visita més interessant i profitosa, es disposa d'un nou centre de recepció, una exposició permanent, un conjunt d'itineraris, aguait, punts i torres d'observació, personal dedicat a la informació i l'educació, i publicacions en diverses llengües.

Un col·lectiu al qual se dedica una atenció preferent són els escolars. En el marc dels programes educatius del parc, els educadors realitzen itineraris per a uns 4.000 estudiants cada any.

Per a tot el públic s'organitzen activitats, com visites guiades, diades de portes obertes, observació d'aucells, projeccions, demostracions d'usos tradicionals...

Amb totes aquestes activitats es pretén que es conegui millor la flora i la fauna de s'Albufera, la seva història, les tradicions... i també que es comprenguin les actuacions de gestió i la necessitat comportar-se de forma respectuosa amb el medi. Els visitants han de seguir unes normes mínimes per no destorbar la flora i la fauna ni molestar altres visitants, com per exemple respectar l'horari, accedir a l'interior de parc només a peu o en bicicleta, passejar en silenci pels itineraris senyalitzats, no recollir plantes ni animals, etc.

Les persones que ho desitgen poden implicar-se més en la conservació participant com a voluntaris en els camps de voluntariat i altres activitats. El parc facilita formació i suport a les tasques que els diversos grups realitzen d'acord amb les necessitats de la gestió.

L'ENTORN

S'Albufera no és una illa desconnectada de l'àrea on està ubicada, un entorn agrari, rural i turístic, en el qual el parc ha de ser un element dinamitzador de rellevància.

L'atractiu turístic de s'Albufera ha estat un dels factors amb majors repercussions socioeconòmiques, ja que la revalorització de la zona contribueix a l'arribada d'un turisme de major qualitat. El parc presenta els seus màxims de visitants a la primavera i la tardor, per això ha contribuït també a la desestacionalització.

La implicació de les poblacions veïnes en el procés de conservació de s'Albufera és objecte d'atenció preferent. Amb els ajuntaments de Muro i sa Pobla, les entitats de lleure, les societats de caçadors, les empreses i associacions de la comarca, es manté una relació continuada per evitar impactes, trobar punts d'acord i fins i tot organitzar activitats conjuntes.

Periòdicament el parc realitza una agenda d'activitats de divulgació i participació especialment adreçada als pobles veïns.

També el programa educatiu fa especial incidència en els centres educatius de l'entorn immediat, per tal de millorar la percepció i l'estima a s'Albufera entre els que hi viuen més a prop.

El Parc Natural de s'Albufera de Mallorca és aigua, vida i cultura, un conjunt de valors que s'han presevar. Però també és molt més que això. Les zones humides són fonamentals per a la conservació de la biodiversitat de tot el planeta. I a les nostres illes, el Parc Natural és una peça clau per avançar cap a la sostenibilitat.

Text: ©Aina LLauger i Biel Perelló
Desembre, 2003